

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЕСНЯНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ПОЛІЩУКІВ КІНЦЯ
XIX – СЕРЕДИНА XX СТОЛІТТЯ**

Невипадково етнографічні дослідження не лише поживалися останнім часом, але й значно розширили свою наукову проблематику, в тому числі стосовно різних українських регіонів, особливо тих, які здавна відомі умовами підвищеної культурної взаємодії різних народів, етнічних спільнот. При аналізі ряду етнографічних досліджень, прослідковується більше зацікавленість вчених родинною обрядовістю. Хоча не менш цікавою та колоритною є календарна звичаєвість поліщуків, зокрема традиції весняного циклу. Саме тому, дослідження весняних обрядів та свят населення Полісся має важливе значення для побудови культурної матриці українства, адже цей процес є актуальним для з'ясування витоків та підґрунтя традицій українського народу, коренів його духовної культури.

У статті вивчається весняна календарна обрядовість поліщуків із врахуванням ряду процесів, котрі відбувалися на території досліджуваного регіону протягом багатьох періодів історії під впливом церкви та в нових реаліях.

Мета роботи зумовила конкретні завдання, а саме: розкрити суть землеробських обрядів на Поліссі та простежити і дати оцінку локальній специфіці святкування весняної обрядовості поліщуків у системі загальноукраїнських традицій.

Дослідженням цієї проблеми в різні часи займалися Т. Агапкина [1], В. Борисенко [2], Г. Виноградська [4], М. Возняк [6], Л. Виноградова [5], Ю. Климець [7], С. Климник [8]. Хоча їх праці носять більш загальний характер, але важливі для дослідження даного питання.

Як стверджують етнографи, із пробудженням природи від зимового сну починається цикл весняних свят, котрий у поліщуків супроводжується піснями, іграми, хороводами. Весняний цикл свят на Поліссі розпочинається із свята Стрітіння (15 лютого), котре вважалося перехідним містком від зимового до весняного обрядового циклу: це був день першої зустрічі зими з літом. На Стрітіння у поліщуків було прийнято ворожити на майбутній врожай (якщо вранці на ньому була роса, то це сприймалося як запорака гарного врожаю) або долю родини. Однак, на Поліссі не існувало звичаю святити воду, як це зустрічаємо в інших регіонах України [8, с. 54–55].

Зауважимо, що поліщуки початок весни ототожнювали із святом Явдохи (Євдокії), бо вважали, що в цей день прокидався бабак, риба розбивала хвостом лід, а ластівки повертались із вирію. Більше того, в поліщуків існував звичай в цей день зустрічати весну (на світанку виходили на високий пагорб чи вилазили на дерево та закликати весну), а ще господар мав занести до хати розтоплену воду, котрою вмивалися всі члени родини. Також жінки в цей час висівали в горщики розсаду, а молодь починала співати веснянки [1, с. 268–269].

Зауважимо, що через тиждень на Поліссі святкують день Сорока святих, коли визначали погоду на літо та на врожай. Також у поліщуків в цей день було прийнято готувати 40 вареників, 40 пампушок (кожному святому мученику на спомин), 40 штук печива у вигляді жайворонків (котрим пригощали дітей) [1, с. 267–268].

Слід зазначити, що найважливішим святом весняного циклу є Великдень. Підготовка безпосередньо до Великодня розпочиналася ще з Великого посту, котрий тривав протягом 7 тижнів. Найбільш шанованим в період Великого посту у поліщуків був Хрестопоклонний тиждень, коли випікали спеціальний обрядовий «Хрестопоклонної хліб», частину котрого зберігали в коморі з зерном (для хорошого врожаю). Також цей хліб та свячену воду господарі брали із собою в поле, закопували на ниві (щоб земля дала хороший врожай та щоб не було посухи) [2, с. 52–53]. Поліщуки свято Теплого Олексу (день пам'яті 30 березня) вважали покровителем бджіл. У цей день пасічники здійснювали перший обхід вуликів після зими та молилися за добрий урожай меду [8, с. 55–56].

Шостий тиждень Великого посту завершується неділею, яка у поліщуків називається Вербною неділею або Вербницею. Раніше Вербна неділя мала іншу назву: Вхід Господній в Єрусалим. Основним обрядом поліщуків цього свята було освячення гілочок верби, якими

потім били своїх рідних, щоб захистити їх від хвороб до кінця року. Вважалося, що цей ритуал символізує очищення та здоров'я.

Останній тиждень Великого посту на Поліссі переважно називають «білим» або «страсним». Білий тиждень проходив під знаком приготування до Великодня: протягом нього треба було завершити прибирання житла до свята, закінчити з пранням білизни, одягу, на образи почіпляти рушники. Також в Чистий четвер поминали предків, бо вірили, що в цей час померлі родичі повертаються на землю і перебувають на ній певний час. Поліщуки могли в цей день готувати вечерю із рибними стравами і вже не їсти до Великодня. На думку сучасних дослідників календарної обрядовості, в окремих родинах був звичай утримуватися від споживання навіть пісних страв аж до розговин на Великдень, що має дуже глибокий смисл, позаяк у давнину такий строгий піст був спрямований на підтримку солідарності з покійними предками.

Окремий звичаєвий комплекс білого тижня становить процес приготування великодніх страв, передовсім випікання обрядового печива – паски, якому надавали великої ваги. Оскільки паска є одним з найважливіших атрибутів свята, то її приготування супроводжується виконанням особливих ритуальних дій [6, с. 290–291]. Зазначимо, що в поліщуків на Великдень існує до сьогодні традиція збиратися всією родиною для освячення пасхального кошика та святкового сніданку [6, с. 292].

Понеділок після Великодня називається Волочильне та обливання водою – «Поливальний (обливальний) понеділок». Обливання водою у поліщуків вважалося очисним обрядом. Так, ще до сходу сонця дівчата йшли вмиватися до криниць, де їх обливали хлопці. За звичаєм люди в цей день провідують один одного, щоб привітати зі святом, обмінятися крашанками або писанками.

Великодній вівторок на Поліссі – «день господаря», день взаємних відвідувань родичів, сусідів, знайомих. Селяни цього дня провідують озимі посіви. Привітавши ниву із Великоднем, люди сідали на узбіччі, їли свячені страви й закопували крашанку (щоб добре земля родила), гостини згодом супроводжувалися масовими гуляннями.

У четвер після Паски відзначають Навський Великдень: за віруваннями жителів, саме в четвер померлі святкують своє свято. Старші люди кажуть, що коли цього дня прикласти вухо до землі, можна почути гул дзвонів. Не можна нічого садити і сіяти, бо замре, старалися не поратися в землі [1, с. 269–270].

Перша після Паски неділя на Поліссі зветься Провідною або Проводи. Така назва зустрічається і на Волині. В цей день священик разом із родичами померлих відправляє на могилках служби. Що характерно, родичі приносять своїм померлим пасочки, крашанки, запалюють свічки. У цю неділю заборонено одружуватися, засилати сватів, хрестити дітей. Не можна було від Великодня до Провід ставити будь-яку огорожу, городити, навіть закопувати стовпи чи відгороджувати грядки, бо загородиш дощ на ціле літо [5, с. 108–109]. Навіть шалаш для весілля, яке заплановане на неділю після провід, будували до Паски. Якщо ж не радивий господар все-таки загородився, змучені від посухи односельці йшли та руйнували огорожу, виривали із землі хоч один стовпчик, і зразу падав дощ [2, с. 54–55].

Останній святом весняного циклу в поліщуків є день святого Юрія, котрий символізується у поліщуків із першим вигоном худоби, із поверненням ластівок з вирію та відступанням весняним приморозків. Також на Поліссі господині в цей день сіяли огірки, просили дощу на родину та збіжжя [7, с. 143–144].

Таким чином, весняний цикл свят у поліщуків багатий різними обрядодіями та розкривав родинну, аграрну та скотарську ритуалістику. Тому різні елементи вірувань, світоглядних уявлень, звичаїв, обрядів є спільними і навіть ідентичними з традиціями інших регіонів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агапкина Т. Нариси весняно-літньої обрядовості Полісся: Обрядові вогнища. К.: «Наукова думка», 1996. С.267–270.
2. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу. На матеріалах святково-обрядової культури українців. К., 2000. С. 52–55.
3. Вечір в день Івана Купала. *Київська давнина*. 1897. С.1 05-106.

4. Виноградська Г. Обжинковий вінок у контексті традиційної жнивварської обрядовості українців. Суми, 2007. С. 54–55.
5. Виноградова Л. Н. Проводи русалок. К., 1985. С. 108–109.
6. Возняк М. Народний календар з Овруччини 50 рр. XIX ст. К.: «Древляни», 1996. С. 290–292.
7. Климець Ю. Д. Купальська обрядовість України. Київ: «Наукова думка», 1990. С. 143–144.
8. Клименик С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Львів: «Обереги», 1994. С. 54–58.

Федоров Назар

Науковий керівник – проф. Алексієвець Л.

ДУБРОВИЦЯ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Побудова незалежної і демократичної України можлива за умови вивчення вітчизняної історії, духовної культури, осягнення вагомості кожного населеного пункту, розуміння їх місця, значення й ролі в загальному процесі українського державотворення. У цьому контексті – ствердження національної державності – опертя віднаходимо у власній історії.

Історичне краєзнавство та регіоналістика відіграють особливо помітну роль. Українська історія має міста і містечка, перші згадки про які сягають глибокої давнини, й котрі нині вирізняються розвитком, людьми, участю у загальнодержавному процесі, новими відкриттями. Звісно у всій сукупності яскравих моментів, які захоплюють й проблеми місцевого і всеукраїнського рівнів, що потребують вивчення. Серед таких міст є й моя Дубровиця Рівненщини, котра в цьому році відзначатиме 1015-річницю з дня віднайдення письмової згадки і нині відомої як бурштиновий край України.

Дубровиця правдиво рахується одним із найдревніших поліських міст, і загалом України, її історія є неповторною, самобутньою, багатою на пам'ятки історії та культури, вважається окрасою українського Полісся. За свою понад тисячолітню історію місто пережило чимало подій, випробувань у боротьбі за українську державність [1-3].

У 1990-ті роки в місті діяли льнопереробний завод, бавовнопрядильна фабрика, музей Дубровицького збройного повстання 1918-1919 років. У січні 1995 року Верховна Рада України ухвалила постанову про включення до складу Дубровиці землі Дубровицького району загальною площею 301,1 га. У травні 1995 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову щодо приватизації дубровицьких АТП-15642 та льнозаводу, а в липні того ж року прийняв ще одну постанову щодо приватизації іншої низки підприємств міста: виробничого об'єднання з обслуговування сільського господарства, відгодівельного пункту та «Дуботекс».

30 липня 1997 року Дубровицька міська рада рішенням затвердила сучасний герб і прапор Дубровиці (автори проєктів - Ю. Терлецький і А. Гречило). Герб: у синьому полі щита - золотий якір, у срібній главі - сім зелених дубових листків і два золоті жолуді з чорними шапочками; щит увінчує срібна міська корона. Прапор: квадратне полотнище, на синьому тлі якого жовтий якір, на білій верхній горизонтальній смузі (шириною в 3/10 сторони прапора) - сім зелених дубових листків і два жовті жолуді з коричневими шапочками. У гербі використано елемент міського знака XVIII ст. (якір), дубове листя та жолуді є номінальними символами й підкреслюють назву міста. [2].

Величавими свідками минулого Дубровиці є два храми - костел Іоана Хрестителя (1695-1702) і церква Різдва Богородиці (1861). Із проголошенням незалежності України обидва храми були відреставровані. Дубровиця за цей час помітно розквітла, погарнішала. У місті розвиваються традиційні для цієї місцевості лісопереробна та комбікормова галузі. На найсучаснішому обладнанні працює потужний лісопереробний комплекс Дубровицького держлісгоспу, відкрито лінії з виробництва макаронних виробів та розливу води, монтується нова технологічна лінія м'ясопереробки ТОВ „Полісся-продукт”, налагоджено виробництво з випуску зварювальних металів за найсучаснішою технологією відомого Київського інституту електрозварювання ім. Є. Патона на ДП "Іскра". Випускає пряжу ДП "Поліссятекстиль", здійснюється видобуток поліського бурштину, який за якісними характеристиками високо цінується не тільки в Україні, а й за кордоном. Виробничу діяльність в районі здійснюють 8